

מה עושים כשסלחת – והם עדיין מפחדים ממך

שבע עשרה שנה אחרי הפיוס הגדול, גילה יוסף שאחיו עדיין חיים בפחד ממנו. הפרשה שסוגרת את ספר בראשית עוסקת בעבודה השקטה שאחרי הסליחה: לגרום לה להיות מאמינה.

בראשית מ"ז, כ"ח – נ', כ"ו · פרשה 12 מתוך 54

מה קורה בפרשה

יעקב חי במצרים שבע עשרה שנה, וכשמתקרב סופו הוא משיב את יוסף שלא יקבור אותו שם. אחר כך הוא מברך את אפרים ומנשה, ומצליב את ידיו – ממקם את הצעיר לפני הבכור. יוסף מנסה לתקן: אביו מסרב: "ידעתי בני, ידעתי". ואז מגיע פרק הברכות. יעקב קורא לכל בניו, ומדבר עם כל אחד בנפרד – כולל ביקורת חריפה על שמעון ולוי, וכולל דברים קשים לראובן. הכתוב מסכם במשפט מדויק להפליא: "איש אשר כברכתו בירך אותם". לא ברכה אחת שחולקה – לכל אחד שלו. יעקב מת, נקבר במערת המכפלה, והאחים חוזרים למצרים מבוהלים. הם שולחים ליוסף מסר בשם אביהם, ומבקשים סליחה. יוסף בוכה, ואומר להם את המשפט שסוגר את הספר: "ואתם חשבתם עליי רעה, אלוהים חשבה לטובה". הספר נחתם במוותו ובבקשתו שיעלו את עצמותיו.

ואתם חשבתם עליי רעה – אלוהים חשבה לטובה.

בראשית נ', כ' · שימו לב: הוא לא מבטל את החלק הראשון

שלוש נקודות

- לכל אדם ברכה משלו.** יעקב לא אמר לשנים עשר בניו את אותו הדבר. הוא דיבר עם כל אחד בשפה שלו, כולל אמת לא נעימה. הכרה אמיתית היא מדויקת, לא אחידה.
- מותר לשנות מפני השלום.** האחים בדו מסר בשמו של אביהם כדי להשיג פיוס, ומכאן למדו חז"ל שמותר לשנות בדבר השלום. אמת שמפרקת בית אינה בהכרח הערך העליון בחדר.
- אחריות אינה עוברת בירושה של פחד.** יוסף מסרב לתפקיד השופט: "התחת אלוהים אני?". אדם שיש בידו כוח על אנשים שפגעו בו נדרש להחליט אם הוא נוקם או מפרנס.

יוסף · שבע עשרה שנה אחר כך

עיון

הוא סלח להם בפרשה הקודמת. הם פשוט לא האמינו לו שבע עשרה שנה.

זה אולי הרגע הכי אנושי בכל הספר, וקל לפספס אותו. יוסף כבר סלח. הוא נפל על צווארם, בכה, הביא אותם למצרים, פרנס אותם, יישב אותם בגושן. עברו שבע עשרה שנה של שולחן משותף.

ואז מת יעקב – והאחים נבהלים. הם אומרים זה לזה: "לוי ישטמנו יוסף, והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו". כלומר: כל השנים האלה הוא רק חיכה שאבא ימות. הם כל כך בטוחים בזה שהם ממציאים מסר מאביהם המנוח, ובאים בבקשה.

וזו נקודה שכל מי שסלח פעם מכיר. הסליחה היא לא סוף העבודה. היא תחילתה. אדם שנפגע ממך פעם ימשיך לבדוק אותך שנים – בכל טון קול, בכל שתיקה שלך, בכל פעם שלא ענית להודעה. וכל עוד לא קיבל מספיק ראיות, הוא ימשיך לחיות בהמתנה למכה.

מושגים בפרשה

אפרים ומנשה

יעקב מצליב את ידיו ושם את הצעיר לפני הבכור. יוסף מנסה להזיז, ואביו מסרב – "ידעתי בני, ידעתי".

"איש אשר כברכתו"

יעקב מדבר עם כל בן בנפרד, ולא כולם שומעים דברים נעימים. ראובן, שמעון ולוי מקבלים ביקורת חריפה.

העלאת העצמות

יוסף מת במצרים בגיל מאה ועשר, ומשיב את אחיו: "והעליתם את עצמותי מזה". הארון נשאר במצרים מאתיים שנה.

יבמות ס"ה ע"ב

בגמרא

מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום – והמקור הוא שקר של האחים.

האחים מוסרים ליוסף מסר מרעיש: "אביך ציווה לפני מותו לאמור: כה תאמרו ליוסף – שא נא פשע אחיך". הגמרא קובעת שהציווי הזה מעולם לא נאמר. יעקב לא אמר דבר. הם המציאו אותו.

ומכאן, דווקא מכאן, לומדים חכמים כלל הלכתי: **מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום**. לא נאמר שהם צדיקים במיוחד ולא שהם חוטאים – נאמר שזה מותר.

ומה יוצא לנו מזה: זו לא רשות לשקר כשננוח. זו הבחנה בין שתי שאלות שאנחנו נוטים לבלבל ביניהן: "מה בדיוק קרה" ו"מה יעזור עכשיו". בהרבה שיחות משפחתיות אנחנו נלחמים על הראשונה ומאבדים את השנייה. מי שמסוגל לוותר על פסקה אחת של דיוק – לא לשקר, פשוט לא להתעקש – מגלה שהוא מרוויח ערבי שישי שלמים. וזו עסקה טובה בכל קנה מידה.

רבי שמחה בונים מפשיסחא

סיפור

בכיס אחד פתק, ובכיס השני פתק. וכל היום הוא עבר ביניהם.

רבי שמחה בונים מפשיסחא לימד את תלמידיו שכל אדם צריך לשאת בכיסיו שני פתקים. בכיס הימני יהיה כתוב: "בשבילי נברא העולם". ובכיס השמאלי: "ואנוכי עפר ואפר".

והחוכמה, אמר, אינה בשום פתק לחוד – אלא **לדעת מתי לשלוף איזה**. אדם שנופל, שמרגיש מיותר, שאיש לא מחכה לו – ישלוף את הימני. אדם שמתנפח, שדורס אנשים בדרך, שבטוח שהעולם חייב לו – ישלוף את השמאלי.

ספר שלם, שנים עשר שבועות, וסופו במשפט אחד: אתה יחיד ואין כמוך – ואתה גם לא מרכז העולם. שני הפתקים נכונים. כל החוכמה היא באיזה כיס יד נכנסת בבוקר.

מבט קדימה

המילה האחרונה של הספר, כמעט, אינה ברכה ואינה נבואה. אחרי כל הפחד והבכי, הכתוב אומר על יוסף: **"וינחם אותם, וידבר על לבם"**. הפעולה האחרונה בספר בראשית היא ניחום.

וזו הצהרה שקשה להתעלם ממנה. ספר שנפתח בבריאת עולם, שיש בו מבול, חורבן ערים, עקדה ומכירת אח – נחתם באדם אחד שיושב עם אנשים מפוחדים ומדבר על ליבם. **לא מסביר להם שהם טעו, לא מבקש התנצלות מדויקת יותר. מרגיע.** ואם כך נגמר הספר הזה, כנראה שזה גם מה שיהיה חשוב בו כל הזמן.

וינחם אותם, וידבר על לבם.

בראשית נ', כ"א · המעשה האחרון בספר בראשית

התוספת

בגובה העיניים · בינך לבין הזולת · אבות ב', י'

חמש הדקות שאי אפשר להחזיר

הכעס מגיע מהר, מדבר בשמנו, ומשאיר אחריו דברים שאי אפשר לבטל. משנה אחת מבקשת רק דבר אחד: לא להיות מהיר. מי שמכניס רגע אחד בין הגירוי לתגובה מגלה שרוב מה שהיה אומר בכעס – לא היה אומר למחרת.

אל תהי נוח לקעוס.

אבות ב', י' · רבי אליעזר

לקחת מזה: השבוע, ברגע שתרגישו כעס עולה – אל תעשו כלום מיד. תנו לעצמכם כלל אחד: **בכעס לא עונים, לא שולחים, לא מכריעים**. דחו את התגובה בחמש דקות בלבד, ואז החליטו. שימו לב כמה ממה שרציתם לומר – כבר לא תרצו.

בקרו באתר binathalev.co

בינת הלב הוא אתר לימוד יומיומי – פרשת השבוע, אגדות חז"ל וחוכמה יהודית בשפה של היום. בכל עמוד הקונפליקט האנושי שמאחורי הטקסט, ובסופו דבר אחד מעשי לקחת אל השבוע. עזר לימודי בלבד. הסיפורים מסופרים בלשון חופשית – יש לעיין במקור. פרקי העיון אינם ציטוט מן המקורות; הפסוקים ודברי חז"ל מובאים בשמם.

טעון גניזה